

INNOVATSION FAOLIYAT VA INNOVATSION SALOHIYAT

<https://doi.org/10.5281/zenodo.15015342>

Xamrayeva Nazira Ravshaovna

*JDPU, Pedagogika ta'limi
nazariyasi kafedrası o'qituvchisi*

Annotatsiya

Hozirgi kunda jamiyat hayotida innovatsion sohaning jadal rivojlanishi iqtisodiyotda intellektual mahsulot axborot va ilmiy-texnik , innovatsion faoliyat ulushining o'sishi shunga olib keldiki innovatsiyalar xuddi foydali qazilmalar, ishlab chiqarish quvvatlari va inteluktual salohiyat kabi mamlakatning boyligi hisoblana boshladi. "Biz iqtisodiyotimizga sarmoya kiritishga intiladigan investorlar uchun hududlar va tarmoqlar bo'yicha investitsiya loyihalarini puxta shakllantira olsakbu masalada ijobiy natijaga erishish mumkin.

Kalit so'zlar

Innovatsiya, fan-texnika, Innovatsion faoliyat, Innovatsion salohiyat

Innovatsion faoliyat – yakunlangan ilmiy tadqiqot va loyihalar natijalari yoki boshqa ilmiy-texnik yutuqlarni (fan-texnika yutuqlarini) yangi yoki takomillashtirilgan mahsulotga; bozorda sotiladigan, amaliy faoliyatda foydalaniladigan yangi yoki takomillashtirilgan texnologik jarayonga, shuningdek, shu bilan bo'g'liq qo'shimcha ilmiy tadqiqot va loyihalarga joriy qilishga yo'naltirilgan jarayondir. 2006 yil 7 avgustdagi "Fan va texnologiyalar rivojlanishning muvofiqlashtirish va boshqarishni takomillashtirish chora-tadbirlari to'g'risida" gi O'zbekiston Respublikasi 1-Prezidentining Qarori va 2007 yil 7 sentyabrdagi "Innovatsiya ilmiy-texnika dasturlarini shakllantirish va amalga oshirish tartibi to'g'risidagi nizomni tasdiqlash haqida" gi O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasi huzuridagi Fan va texnologiyalarni rivojlantirishni muvofiqlashtirish qo'mitasining, O'zbekiston Respublikasi moliya vazirligining, O'zbekiston Respublikasi Oliy va o'rta maxsus ta'lim vazirligining, O'zbekiston Respublikasi Iqtisodiyot vazirligining, O'zbekiston Respublikasi Fanlar Akademiyasining Qarorida quyidagi ta'rif taklif etiladi: "Innovatsion faoliyat – yangi yoki takomillashtirilgan mahsulot, yangi yoki takomillashtirilgan texnologik jarayon yaratish, ishlab chiqarishda o'zlashtirish va amaliy qo'llash bo'yicha ishlar bajarish va xizmatlar ko'rsatish" [1].

Innovatsion faoliyat qatoriga quyidagi faoliyat turlarini kiritish mumkin:

- Amaliyotda qo'llash uchun mo'ljallangan yangi yoki takomillashtirilgan mahsulot , yangi yoki takomillashtirilgan texnologik jarayon yaratish bo'yicha ilmiy - tadqiqotchilik, tajriba- konstruktorlik yoki texnologik ishlar bajarish;

- Yangi yoki takomillashtirilgan mahsulot chiqarish, yangi yoki takomillashtirilgan texnologik jarayon joriy qilish uchun ishlab chiqarishni tayyorlash va texnologik qayta jihozlash;

- Yangi yoki takomillashtirilgan mahsulot, yangi yoki takomillashtirilgan texnologik jarayonni sinab ko'rishni amalga oshirish;

- Xarajatlar o'zini oqlashiga qadar yangi yoki takomillashtirilgan texnologik jarayon qo'llash, yangi yoki takomillashtirilgan mahsulot ishlab chiqarish;

- Yangi mahsulotni bozor tomon harakatlantirish bo'yicha faoliyat;

- Innovatsion infratuzilma yaratish va rivojlantirish;

- Innovatsion faoliyatni amalga oshirish uchun kadrlar tayyorlash, qayta tayyorlash va malakasini oshirish;

- Sanoat mulki obyektlari yoki maxfiy ilmiy - texnik axborotlarga egalik huquqini boshqalarga berish yoki xarid qilish;

- Yangi yoki takomillashtirilgan mahsulot , texnologik jarayon yaratish va amaliyotda qo'llash bo'yicha ekspertiza , maslahat, axborot, yuridik va boshqa

- xizmatlar ko'rsatish;

- Innovatsion faoliyatni moliyalashtirishni tashkil etish[2].

Innovatsion faoliyat deb ishlab chiqariladigan mahsulot yoki xizmat sifatini oshirish nomenklaturasini kengatirish va yangilash, ularni tayyorlash texnologiyasini oshirish takomillashtirish va istiqbolda o'zlashtirish hamda ichki va tashqi bozorlarda samarali realizatsiya etish maqsadida ilmiy tadqiqot va ishlanmalar natijalarining ishlatilishi va tijoratlashuviga aytiladi. Innovatsion faoliyat o'zida bir qator ilmiy, texnologik, tashkiliy, moliyaviy va tijorat tadbirlarini qamrab olib, ular bir butunlikda innovatsiyalarga aylanadi.

Innovatsion faoliyatning asosiy ko'rinishlari quyidagilardir:

- Ishlab chiqarishni tayyorlash va tashkil etish. U o'z ichiga yangi texnologik jarayon yaratish uchun zarur bo'lgan ishlab chiqarish asbob-uskunasi, vositalari hamda ulardagi o'zgarishlarni, shuningdek, ishlab chiqarish va sifat nazorati jarayonlari, metodlari va standartlaridagi yangiliklarni qo'lga kiritishni qamrab oladi.

- Ishlab chiqarish oldi tadbirlari. Ularga mahsulot yoki texnologik jarayon modifikatsiyasi, yangi texnologiya va asbob - uskunani qo'llash maqsadida xodimlarni qayta tayyorlash ishlari kiradi.

•Yangi mahsulotlar markretinggi. U yangi mahsulot sotuvi bilan bog'liq bo'lgan bozorni boshlang'ich o'rganish, mahsulotlarni turli bozorlarga moslashtirish, reklama kompaniyasini o'tkazish kabi faoliyat turlarini ifodalaydi.

•Chetdan nomoddiy texnologiyani qo'lga kiritish. Ular patent, litsenziya, nou-xau, savdo belgilari, konstruksiya, modellar va texnologik mazmundagi xizmatlar shaklida bo'lishi mumkin.

•Moddiy texnologiyani qo'lga kiritish. Texnologik mazmuniga ko'ra innovatsion korxonada mahsulot yoki jarayon innovatsiyalarini tadbqiq etish bilan bog'liq bo'lgan mashina va asbob-uskunalarni xarid qilishni bildiradi.

•Ishlab chiqarishni loyihalashtirish. Mazkur faoliyat ishlab chiqarish jarayonlarini va texnologik tadbirlarni aniqlash maqsadida reja va chizmalarni tayyorlashga yo'naltiriladi[3].

Innovatsion faoliyatning poydevori ilmiy-texnik faoliyat bo'lib, u fan va texnikaning barcha sohalarida ilmiy-texnik bilimlarni yaratish, rivojlantirish, tarqatish va amalda qo'llash nazarda tutiladi.

Innovatsion salohiyat mamlakat ijtimoiy-iqtisodiy rivojlanishida hal qiluvchi ahamyatga ega omillardan hisoblanadi. Xususan, islohotlar davrida yuzaga kelgan ijtimoiy - iqtisodiy muammolarni hal etishda davlat ilmiy-texnika va innovatsiya siyosatining roli ortib bormoqda. Iqtisodiyotning ilmtalab tarmoqlarini rivojlantirish, yalpi ichki mahsulotning ilmiy sig'imini oshirish, qo'shilgan qiymat ulushi yuqori bo'lgan mahsulotlar ishlab chiqarishni keng o'zlashtirish jarayonlarida ilmiy-texnika va innovatsion resurslaridan oqilona va yuqori darajada foydalanish muhim va dolzarb vazifalardan hisoblanadi. Ilmiy salohiyat bu fundamental ilmiy tadqiqotlarni amalga oshirish shartsharoitlari va resurslarining yig'indisidan iboratdir.

Innovatsion salohiyat ilmiy tadqiqotlar va ishlanmalarning amalda, jumladan ishlab chiqarishda qo'llanilishini ta'minlashga xizmat qiladigan shart-sharoitlar va resurslarning yig'indisi hisoblanadi[4]. Ilmiy, ilmiy - texnika va innovatsion salohiyat ishlab chiqarish vositalari va usullarining samaradorligini oshirishni ta'minlaydi, yangi texnologiyalar va mahsulotlarning o'zlashtirilishini jadallashtiradi.

Ilmiy, ilmiy-texnika va innovatsion salohiyat bir-birini taqozo etuvchi va o'zaro bog'liq bo'lib, ilmiy-innovatsion jarayonning alohida bo'ginlarini hisoblanadi. Yangi, ilg'or g'oyalarning tug'ilishi, fundamental tadqiqotlar, amaliy tadqiqotlar, tajriba konstruktorklik ishlari va tajriba texnologik ishlanmalar, tajriba namunasi, sanoat xarakteridagi sinovlar, ishlab chiqarishning o'zlashtirilishi, yangi mahsulotning amalda keng qo'llanilishi jarayonlari yagona ilmiy-texnika taraqqiyotining uzviy bir-biriga bog'liq bosqichlaridan iboratdir. Mana shu

jarayonni boshqarish, tartibga solish va qo'llab quvvatlash maqsadida davlat ilmiy – texnika va innovatsiya siyosatini amalga oshiradi. Bu siyosatning alohida yo'nalishlari O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasi huzuridagi Fan va texnologiyalar markazi, O'zbekiston Respublikasi Fanlar Akademiyasi, Oliy Attestatsiya komissiyasi tomonidan amalga oshiriladi[5].

Fundamental va amaliy tadqiqotlarni davlat tomonidan qo'llab-quvvatlash, dolzarb ijtimoiy-iqtisodiy muammolarni hal qilishga salmoqli hissa qo'sha oladigan ilmiy-texnika faoliyatining ustuvor yo'nalishlarini belgilash, ilmtalab, resurslar, energiya va mehnat xarajatlari kam bo'lgan ishlab chiqarish va texnologiyalarni jadal rivojlantirishga imkon beruvchi ilmiy tadqiqotlarda ustuvorlik berish, ilmiy, ilmiy-texnika va innovatsion faoliyatning bevosita ta'lim va kadrlar tayyorlash tizimi bilan bog'liqligini yuqori darajada ta'minlash, ilmiy-texnika va innovatsion faoliyatni davlat tomonidan boshqarishda ko'proq iqtisodiy usullardan foydalanish, sohaga xorijiy invastitsiyalarning kirib kelishini rag'batlantirish kabilar davlat ilmiy-texnika siyosatining ustuvor yo'nalishlari hisoblanadi. Innovatsion va fan-texnika siyosatining maqsadi mamlakatning milliy inovatsion tizimini shakllantirish, tanlab olingan rivojlanish strategiyasiga muvofiq mamlakatning iqtisodiy rivojlanishini ta'minlovchi aniq amalga oshirishdan iborat. Bu siyosat doirasida dinamik rivojlanayotgan bozor iqtisodiyotiga mos keluvchi, mamlakatning resurslar imkoniyati va barqaror rivojlanish strategiyasiga to'la mos keladigan ilmiy, ilmiy-texnika va texnologik salohiyatni shakllantirish muhim rol o'ynaydi. Ko'rsatib o'tilgan strategik maqsad qo'shimcha maqsadlarga erishish yo'li bilan quyidagilar amalga oshiriladi:

- Iqtisodiyotning rivojlanishi va muhim ijtimoiy vazifalarning hal etilishiga fan va texnika hissasini oshirish;
- Fan-texnika salohiyatini rivojlantirish va undan samarali foydalanish;
- Ishlab chiqarish va xizmat ko'rsatish sohalarida ilg'or tarkibiy o'zgarishlarni ta'minlash;
- Ishlab chiqarish samaradorligini va mahsulot raqobatdoshligini oshirish;
- Ekologik vaziyat va resurslar saqlanishini yaxshilash;
- Mamlakatning mudofaa qobiliyati, shaxs, jamiyat va davlat xavsizligini mustahkamlash;
- Jamiyatda fanning nufuzini oshirish;
- Fan va ta'lim o'rtasidagi aloqalarni mustahkamlash.

O'zbekiston iqtisodiyotidamilliy servis sohasining roli va ahamiyati salmoqli bo'lib, davlat mustaqilligiga erishilgandan keyin bu sohada tub xo'jalik- iqtisodiy, tashkiliy- institutsional va tarkibiy islohotlar amalga oshirildi. Har qanday iqtisodiyotni, ayniqsa, uning muhim tarmog'i bo'lgan sanoat sohasini taraqqiy

toptirish yangi texnologiyalarni joriy etishni taqozo qiladi. Chunki, bu mahsulot yoki xizmatning ichki va jahon bozorlaridagi raqobatbardoshligini ta'minlovchi omildir.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. SH.M. Mirziyoev “2019 yilda mamlakatimizning eng ustuvor vazifalari to’grisidagi O’zbekiston respublikasi Prezidentining Parlamentga murojaajnomasi” 2019 yil 28 dekabr www.kun.uz.
2. Goncharenko L.P, Arutyunov Yu.A. Innovatsionnaya politika. Uchebnik.-M.:KNORUS,2010 yil.
3. Ishmuxammedov A.E., Abdusattarova X.M Akabirova D.N. Innovatsion strategiya:-T.:MVSSO RUz, 2007 yil
4. www.stat.uz
5. www.lex.uz